

UZSORA ÉS KAMAT-MAXIMUM.

Egy bizalmas megszólításnak teszek eleget; és az uzsora kérdését szóba hozom. De midőn ezt teszem, előre jeleznem kell, hogy a mi fenforgó viszonyaink között kikerülhetlennék tartom a kamat-maximum kérdését is némileg érinteni az uzsora-kérdéssel kapcsolatban. Nem szeretném azonban, ha ezen kijelentésem bárkiben oly várakozást keltene, mintha e kérdéseket, melyek annyi, s oly messzevágó közgazdasági momentummal állanak rokonságban, kimerítőleg tárgyalni szándékoznám. Nem szándékozom. Mindössze is észleleteket és megjegyzéseket fűzök egymáshoz, melyek a tárgy fölötti gondolkozást és eszmecserét kihívni alkalmasok.

Jó tudom: a nézetek nem egészen egyeznek meg arra nézve, hogy az uzsora még jelenleg is szertelenül pusztít az országban. Úgy vagyunk ezzel is, mint az általános jólét és közvagyonosodás megítélésével. Olvasunk tudósításokat, hallunk nyilatkozatokat, melyek a közjólétnek rémületes hanyatlásáról, a vagyonosság megdöb-bentő pusztulásáról tesznek bizonyosságot. És be kell ismernünk az ily felszólalások és nyilatkozatok jóhiszeműségét, mert valóban ott, a honnét ezek felhangzanak vagy vétetnek, többnyire megfelelnek a valóságnak. Vannak az országnak jelentékeny vidékei, melyeken egyik vagy másik osztálynak, itt a földműves népnek, amott a közbirtokosságnak jóléte szembetűnőleg süllyed; vannak keresetforrások, vannak iparágak, melyekre nézve hanyatlás állott be aggodalmat keltő mértékben.

Hanem ha nagyobb, általánosabb keretekben összegezzük a közelebbi pár évtized kulturális haladásának és érték-képzésének eredményeit az egész országban; ha vizsgáljuk fővárosunk épen oly gyors, mint nagy emelkedését és ennek alapjait; ha szemügyre vesszük provinciális városaink eltagadhatlan fejlődését, mely azok

építkezéseiben, kulturális és humanitárius intézményeik szaporodásában, lakosaik életmódjának a miveltségi igényekhez alkalmazkodó átalakulásában nyer kifejezést; ha megtekintjük a földbirtokos osztály jobb részének gazdaságait, melyekben az okszerű földmivelés, a gépek használatának nagy elterjedésével karöltve mindenütt a jövedelem gyarapodására vezetett; ha látjuk parasztgazdáink meglepő vagyonosodását minden oly vidéken, hol a talaj terméketlensége, vagy a vízi s egyéb viszonyok kedvezőtlenége nem hiúsítja meg a jólét emelésére irányzott törekvéseket; és végre ha meggondoljuk, hogy még iparunk is, habár nem kielégítő, de jelentékeny haladást mutat, holott a monarchia másik birodalmának sokkal kedvezőbb körülmények közt élő s fejlettebb iparával az egyenlőtlen erők versenyének titáni harczát kell folytatnia: ha mindezt látjuk és átgondoljuk, akkor valóban alig lehet elzárkoznunk annak beismerésétől, hogy hazánkban a közvagyonosság fejlődése a jövőre nézve bizalmat gerjesztő mérveket öltött.

Éppen így vagyunk, ha különböző helyekről, különböző osztályokhoz tartozó barátainktól igaz feleletet kérünk azon kérdésre, vajjon az uzsora valóban pusztít-e vagy sem? Az egyik határozottan állítja, hogy nem pusztít. A másik ellenkezőleg hajmeresztő adatok felsorolásával állit ki bizonyítványt arról, hogy az uzsora soha sem zsákmányolt lelketlenebbül, mint zsákmányol ma. A tényállás pedig az, hogy az uzsora minden bizonnyal szűkebb téren folytatja rombolásait, mint folytatta tíz év előtt; az országban egész városokat, jelentékeny osztályokat kénytelen lőn kibocsátni fojtogató karjai közül, sőt egészen megbízható adatokra támaszkodva örömmel constatálhatom, hogy a magyar alföldnek vagyonos városaiban az uzsorát ma csak névről ismerik. Hanem azért teljesen igazuk van azoknak is, a kik rémdolgokat tudnak beszélni az uzsorás tőke üzelméről.

Különösen négy osztály az, a melynek kebeléből, s a melynek érdekében a legjogosultabb segélykiáltások hangzanak fel azon lelketlen üzelmek megfékezése s kiirtása végett, a mely üzelmek irgalmat nem ismerve dülják fel a családok nyugalmát, s annyi productiv erő munkáságának minden sikerét meghiusítják. A közép-birtokos osztálynak igen jelentékeny része mindenütt az egész országban oly annyira el van adósodva, hogy, ha beruházásait s gazdálkodási költség-szükségleteit képes is fedezni szolid hitelmü-

veletek segélyével, de a dolog természeténél s gazdasági viszonyaiknál fogva nem birhat a solid hitelnek azon mértékével, hogy nem is említve a kölcsön-tőke nyugtalankodásából eredő nehézségeket, a kölcsön kamatainak fizetése, s a gazdasági év folyama alatt felmerülő önfentartási költségek fedezése végett az uzsorás tőkéhez folyamodni ne legyen kénytelen. Ott van aztán a terméketlenebb vidékek földmivelő parasztsága, melyet falukon a korcsmai üzlettel egyesült uzsoráskodás évről-évre szegényit és sanyargat mindaddig, mig kitüzött czélját, a hurokból szabadulni képtelen kisbirtokosnak deposedálásával el nem érte; s valóban nem nagyon mélyreható gondolkozás az, mely e bajon a korcsmai hitel szabályozásával akar segíteni, midőn a korcsma mindig csak czég, mely az uzsoráskodást fedi.

Következik az iparos osztály, mely fölöttébb kedvezőtlen iparviszonyainknál fogva különösen ki van téve az uzsora pusztításainak; mert még a városokban élő iparosoknak is csak egy része az, mely folytonos hitelgényeinek kielégítését a pénzügyintézeteknél megtalálhatja; nagy része nem találja meg; s ezen rész ugy, mint a kissebb községekben lakó iparos ugyszólva általában magánkölcsönökre van utalva, s e kölcsönök nagyobb részét az uzsorás tőke szolgáltatja. Végre — s ezt a messzevágó momentumoknál fogva talán első helyen kell vala említenem, — az értelmi munkásságból élő, s különösen a hivatalnoki s tisztviselői osztályok azok, melyeket az uzsorás-tőke a legkiméletlenebbül zsákmányol ki; s hogy ez mily mértékben veszélyezteti az igazságszolgáltatás függetlenségét, mennyire megbénítja a közigazgatás szabályszerű működését, s mily erkölcstelenítőleg hat az egész társadalomra, mindez bővebb megvilágításra alig szorul.

Azt hiszem, a diagnosis, melyet a szóban levő bajra nézve felállítottam, a valóságnak megfelel. És nem tartózkodom kifejezni azon határozott és mély meggyőződésemet, hogy egyrészt a közjólét és közgyarapodás megvédésének elutasíthatlan érdekei, másrészt nagy és fontos állami érdekek sürgősen s jogosan követelik a bajnak orvoslását. Az államnak hivatása is, de joga is van ahoz, hogy a tőke korlátlan hatalmát megfékezze, midőn ez a közgazdasági értékképzés többi tényezőinek kizsákmányolására s nagy mértékben megsemmisítésére él vissza hatalmával. Az államnak kötelessége, ha kell, a törvény paizsával védni a gyengéket az

erősek ellen, az aránylag gyengébb kulturális tényezőket a túlhatalomra emelkedő tőke ellenében.

A kamatszabadság elvont elmélete, tudom, tagadásba veszi a tőke-gyümölcsöztetés korlátozásának jogát, sőt azt sem engedi meg, hogy egy államban, a melynek forgalmi élete szabadelvű institutiókon nyugszik, szükséges legyen a túlságos kamatkövetelés fékezésére tilalmi törvényeket alkalmazni. Az elmélet azt tanítja, hogy a túlságos kamat, s még az uzsora is egyszerűen közgazdasági baj, melyet a közgazdasági fejlődés útján közgazdasági intézményekkel lehet és kell orvosolni. Az elmélet azt mondja, hogy a pénz minden tekintetben az áru természetével bír, melynek olcsósága vagy drágasága csak a kínálat és kereslet közötti arányoktól függ. S ennélfogva, ha azt akarjuk, hogy a pénzkölcsön olcsó legyen, közgazdasági eszközökkel fokozni kell a kínálatot. Ez az elmélet mindenesetre plausibilisnek látszik; de ha századok tapasztalása a legrégibb kortól maig arról tesz bizonyosságot, hogy a gyakorlati élet tünetei nem felelnek meg ezen elméletnek: akkor mégis kell valaminek lenni az elmélet deductióiban, a mi téveteleg és hibás.

Én hibásnak tartom először azon álláspontot, mintha a pénz minden tekintetben az áru természetével bírna. Van igenis nagy rokonság a pénz és áru között, de hogy a pénzkölcsönzésnek és az áruszerzésnek forgalmi törvényei lényegesen különböznek egymástól, ez szembetűnőleg világos csak abból is, hogy áruszerzéseknél az ügyletnek teljes befejezésével rendszerint megszűnik minden correlatio az eladó s vevő között; míg a pénzkölcsönzéseknél éppen ellenkezőleg a kölcsönadónak és a kölcsönvevőnek egymásra utalása ezen viszonynak sajátos következményeivel együtt igazán csak akkor kezdődik, midőn a kölcsön-ügylet létrejött, és e viszony a hitelezőnek bizonyos hatalmát alapítja meg arra nézve, hogy adósától ennek keresményét kisebb vagy nagyobb mértékben magának bekövetelje. Természetes tehát, hogy a mindig hatalmas tőke tülterhessé vált szolgálatából a többi közgazdasági tényezőket pusztán közgazdasági eszközökkel emancipálni lehetetlen, és a gyökeret vert uzsora ellen egyszerűen a közgazdasági fejlődéstől várni segílyt, hiu reménykedés.

Másik tétel, melyet egészen hibásnak tartok, az, mintha az uzsora csak közgazdasági baj volna, és semmi más. Az uzsora er-

köleszi baj is egyszersmind; mert ugyanazon gonosz hajlamokból meríti ösztönét és indokait, a melyek más vagyonelleni bűnök és vétségek elkövetésére is elvezetik azokat, a kik minden vállalkozásra készek, hogy másnak vagyonát magokhoz vonják, és mások károsításával így vagy úgy, minden áron vagyoni előnyöket szerezzenek. Ez ugyannyira igaz, hogy midőn az uszora-törvények hatályon kívül helyezését azon motivumból követelték, hogy ez maga után fogja vonni az uszora pusztításainak megszűnését: ennek analogiájára bárki azzal is előállhatott volna, hogy el kell törölni a lopást fenytő törvényeket, s akkor a tolvaj urak fel fognak hagyni mesterségükkal. A tulságos kamatvételt, melyet uszorának nevezünk, el is itéli mint bünt a népek közerköleszi érzése mindenütt; és ha a „semper ubique“ megdönthetlen bizonyítékul fogadtatik el a dogmák mellett: akkor meggondolva, hogy az uszorát minden időnek és minden népnek közerköleszi érzése bűnnek bélyegezte, el kell fogadnunk azon felfogás jogosultságát; mely e bűn ellen védelmet a fenytő törvényben keres.

Hazánk törvényei szigoruan sújtották az uszorát. Ennek fogalma nagyon egyszerű s átlátszó volt azon oknál fogva, mert a kamat-maximum törvényileg meg volt állapítva, s a kamat-maximum minden átlépése uszorának tekintetett. Panasz esetében a bírónak nem volt egyéb feladata, mint megállapítani azt, hogy a kamat-maximum áthágása megtörtént, és aztán alkalmazni a törvény szigorát. Az igazság-szolgáltatás eredménye az elítélések eseteit s számát tekintve, nem felelt ugyan meg a törvények intentióinak; mert ha törvénykezésünk tökéletesebb lett volna is, mint a milyen volt, de meg kell gondolnunk, hogy a gyakorlati élet tanúsága szerint az uszorások rendesen bírnak az értelmi fejlettség azon előhaladottabb fokával, mely őket képesekké teszi a körülményekhez képest, s a fennálló intézmények segéd-eszközeivel a formák nagy változatosságát fedezni fel, s képezni ki az elkövetett uszora bizonyítékainak meghiusítására. Az uszora fogalmának egyszerűsége mellett is nehéz volt tehát az uszora ellen törvénykezésünk terén boldogulni. Mindamellett voltak elítéltetések; és ez a tőkét, mely oly elbizakodott tud lenni hatalmában, kétségtelenül nagyon feszélyezte.

Az 1868. évi törvényhozás egyszerre a kamat-maximumot is, az uszora-törvényeket is hatályon kívül helyezte, a nélkül, hogy

kellőleg mérlegelte volna e lépés következményeit. Sokan azt vélik : az események láncolatában ennek így kellett történni, miután a november 14-iki német szövetségi törvény (1867.) az uzsora-törvényt eltörölte. De más oldala is van a dolognak. A historia egykor fel fogja deríteni talán, s mert a historia igazságosságában feltétlenül nem bízom, azért mondom, hogy földeriti talán, mennyi része volt a hatalmas tőkének az új rendszer megalkotásában, s én e részben még csak sejtelmet sem akarok koezkáztatni, s elfogadom a 68-iki törvényhozási tény megítélésében a mindig gyanutlan optimismusként magyarázatát. A nemzet uszott a boldogságban, szabadságot kapott mindenki, termékeny évek voltak, s a közgazdasági viszonyokban nagy lendület jelei tüntek fel egyszerre. Vajjon midőn minden tényező szabaddá lett : a tőkétől hogyan lehetett volna megtagadni, a mit kívánt? Hiszen a szerinte egyedül igaz egyedül helyes közgazdasági elvek nevében kívánta a kamat-szabadságot, s nem is a maga javára kívánta, hanem az ország közgazdasági gyorsabb fejlődésének érdekében. Persze, azt nem mondhatta : urak, adjatok nekem kamatszabadságot, hogy egyszer kedvemre megborotválhassam ezt az országot!

De megborotválta. Mert ekkor következtek azon évek, melyekben az uzsora soha nem látott orgiákat ült, és pusztított, rombolt irgalmatlanul. Nehogy sötét szinezéssel vádoltassam, szívesen mellőzöm a részletezést, és szoritkozom egy legújabb igazságügy-ministeri előterjesztés azon szavainak idézésére, gondolom ez elfogadható bizonyíték, melyekben constatálva van, hogy az uzsora eltörlését követő években úgy a birtokos, mint az iparos osztály kölcsönökhöz még sokkal magasabb kamatlábon jutott, mint előbb, „és a tulságos kamatok vétele oly vakmerő elvetemültséggel gyakoroltatott, és a szokásos szerződési kamatláb oly magasra hágott, hogy ezen osztályok anyagi léte lön veszélyeztetve.“ S hogy az igazságügy-ministeri előterjesztés azt, a mit mond, példával is megvilágítsa, fölemlíti azon esetet, mely szerint 150 frt valóságos kölcsön után a kölcsönadó havonkénti 10°/_o-ot kötelezván, s a kamatok tőkésítését is hasonló kamatozásra kötvén ki : a szerencsétlen adós mintegy négy év multával majd 13 ezer forint megfizetésében lett biróilag elmarasztalva.

Nyolcz évnél több mult el, mikorra belátta a törvényhozás, hogy segíteni kell e rémületes helyzeten. Az 1877. évi új kamattör-

vény megalkottatott. E törvény érintetlenül hagyta a teljes kamatszabadságot; csak azt mondotta ki, hogy a kölcsönadó 8°/_o kamat erejéig részesül jogvédelemben. Hanem a mi e törvényben a tőkét teljesen megnyugtathatta, az volt, hogy a váltó-kölcsönökre e törvény hatálya ki nem terjed; a mi más szóval annyit jelent, hogy váltó alakjában a kölcsönadó vehet annyi kamatot, a mennyit akar, s a váltóilag kötelezett adós ellen 8°/_o-on túl is megadatik a jogvédelem. És voltak oly ártatlan lelkek, a kik komolyan hitték, hogy e rendszabálylyal az uzsoráskodás alapjában megrendítettett. Ma azonban, miután öt éven át újabb tapasztalatokat gyűjthettünk az uzsora üzelméről : igazságügyi politikánk vezetőjének azon őszinte vallomásával állunk szemben, hogy ezen törvénynek eredménye nincs, s nem hozta teljesezésbe azon reményeket, melyeket az uzsora elnyomása tekintetében ahoz kötöttek.

Hanem e vallomást meg kellett előzniök azoknak, a mik az uzsora elnyomása czéljából Austriában és Németországban történtek. Pár hónappal azután, hogy a mi 1877-ik évi kamattörvényünk megalkottatott : az osztrák birodalmi törvényhozás az osztrák uzsora-törvényt létrehozta. A bécsi törvényhozás nem nézhette tovább összetett kézzel az uzsora üzelmét, és kimondotta, hogy büntetés alá eső uzsora-vétséget követnek el azok, a kik kölcsönadásnál a kölcsönvevő irányában oly feltételeket kötnek ki, melyekről tudják, hogy a részökre biztosított előnyök szertelenségénél fogva a kölcsönvevőnek vagyoni romlását idézendik, vagy mozdítják elő, továbbá, hogy a kikötött feltételek illetén minőségét a kölcsönvevő akár tudatlanságánál vagy tapasztalatlanságánál, akár kedélyizgatottságánál fogva föl nem ismerhette.

Ez uzsora-törvény, kamat-maximum nélkül. Az uzsora definíciója, melyet e törvény ad, mindenesetre mély alaposságról tesz bizonyosságot; de, hogy ennek a gyakorlati élet mi hasznát veszi, ezt kitalálni nagyon nehéz; mert e szerint a tőke köthet ki olyan kamatot, a milyent akar, olyan magasat, a milyent jónak lát, hanem legyen reá gondja, nehogy bebizonyittassanak a következők. Először, hogy a szertelen kamat a kölcsönvevő vagyoni romlását idézi, vagy mozdítja elő. Másodszor, hogy a kölcsönadó tudomással birt e körülményről. Harmadszor, hogy a kölcsönvevő annyira buta, vagy annyira magánkívül volt, miszerint nem volt képes megítélni a kötelezett nagy kamatok említett horderejét. Negyedszer, hogy a

kölcsönadó tudomással birt a kölcsönvevőnek ily mérvü tudatlanságáról vagy beszámíthatlanságáról.

Nem tartozik feladatomhoz mélyebben bocsátkozni annak vizsgálatába, vajjon ily cumulativ bizonyítékok megkivánása mellett hány esetben sikerülhet akár a legnagyobb uzsorást elmarasztalni. Csak azt említem meg, hogy az uzsorának ezen definitiója a német birodalmi jogtudomány helyeslésével nem találkozott. Azt mondták a németországi jogtudósok, hogy az osztrák törvény szerint az uzsora-vétség a csalás jellegével bírna, pedig ez nem csalás, hanem zsarolás. Ennélfogva 1879-ben a német birodalmi törvényhozás bizottsága következő definitióban állapodott meg. „Uzsora-vétséget követ el, a ki másnak szorultságát, tudatlanságát, vagy könnyelműségét felhasználva, egy kölcsönért, vagy fizetési halasztásért, magának vagy egy harmadiknak oly vagyoni előnyt ígértet vagy köteleztet, mely a szokásos kamatlábat oly mértékben haladja meg, hogy az eset körülményeihez képest feltűnő aránytalanság van a kölcsön és a kikötött előnyök között.“ Ezt a definitiót a május 24-iki törvény (1880.) sanctionálta.

Ez is kamat-maximum nélküli uzsora-törvény. Ezen definitio szerint az uzsorás valamivel könnyebben megfogható, de csak azon esetben, ha a bíróban előre meg van a jóakarát példát statuálni az uzsorások megriasztására; mert a birói arbitriumnak korlátlan tért enged annak elhatározásában, vajjon a kölcsön adott összeg, s az ezért kikötött előnyök közt igen nagy-e az aránytalanság a körülményekhez képest. Hanem látni való, hogy a bíró fel is menthet minden uzsorást ily nagy discretionális hatalommal. Ez azonban a németek dolga. Reánk nézve ezen két kamat-maximum nélküli uzsora-törvény-kísérletnek az lett következése, hogy tehát ha már így történt, essük át mi is azon kísérleten, mely az uzsora üzemeit megfékezhetőknek tartja a nélkül, hogy a kamat-maximumhoz viszatérjünk.

Azon legújabb törvényjavaslatot, mely a parlamentnek be van mutatva, s melynek feladata lesz decretálni az uzsoráskodás létezését, s constatálni, hogy a tizennégy év előtt jogilag elveszett uzsorát végre megtaláltuk megint, — ismerjük mindannyian. Nem is jegyeztem ki abból egyebet, mint az uzsoravétség definitióját, mely ekképen szól: „A ki másnak szorultságát, könnyelműségét vagy tapasztalatlanságát kizsákmányolva oly feltételek alatt hitelez, vagy

ad fizetési halasztást, a melyek a részére engedett tulságos mérvű vagyoni előnyök által, az adósnak vagy a kezesnek vagyoni romlását előidézni vagy elősegíteni alkalmasak: az elköveti az uzsora vétését.“ Mindenkinek feltűnhetett, s azért talán felesleges megjegyzennem, hogy ezen megállapított uzsora-fogalomnak fele Bécsből, a másik féle Berlinből recipiáltatott. A törvényjavaslat indokolása nem is mulasztja el felhívni a figyelmet arra, hogy ezen fogalom szerint már most az uzsora sem a csalási, sem a zsarolási vétségek kategóriájába nem tartozik, hanem a vétségek egy külön válfaját képezi, mely mintegy keresztezés útján létrejött.

A jogtudomány e szerint gazdagabbá lett a vétségi fogalmak egy válfajával. Hanem a gyakorlati jogvédelem szempontjából mindenestre jogosult itt is azon kérdés: vajjon hiszi-e, hiheti-e bárki, hogy ha egy vádlottal szemben, ki ellen uzsora-panasz merül fel: először be kell bizonyítani azt, hogy nagy kamatokat vett vagy köteleztetett, — ha másodszor be kell bizonyítani azt, hogy a kikötött nagy kamatok tulságos mérvűek, a minek bizonyítása minden egyes esetnél a fenforgó viszonyokhoz és körülményekhez képest változó tulság mérvének külön birói megállapítását feltételezi, — ha harmadszor be kell bizonyítani azt, hogy a panaszkozó adós könnyelmű vagy tapasztalatlan individuum, vagy hogy igazán szorult körülmények közt volt akkor, midőn a tulságos mérvű kamatot kötelezte, — ha negyedszer be kell bizonyítani azt, hogy a kölcsönadónak tudomása volt a kölcsönvevő szorultságáról, könnyelmű jelleméről vagy tudatlanságáról, — ha ötödször be kell bizonyítani, hogy a kölcsönadó roszakaratu számítással kizsákmányolta a kölcsönvevőnek most említett tulajdonait, — ha végre hatodszor be kell bizonyítani azt is, hogy a tulságos mérvű kamat a kölcsönvevőnek vagyoni romlását képes előidézni vagy elősegíteni, a mi mindig a körülményektől függő nagyon relativ dolog, — ha mondom mindezt a hat minősítvényt egyenkint és külön be kell bizonyítani: vajjon eliheti-e bárki, hogy akár csak a legvakmerőbb uzsorás hurokra kerülhessen egy ily uzsora-törvénynek alkalmazásával?

Én nem hihetem. Mindamelllett kegyes elnézésökre számítva ki kell jelentenem, hogy ha ezen törvényjavaslat vissza nem vonatik, én azt meg fogom szavazni a parlamentben. Ha valaki tudni akarja ennek az okát, őszintén megmondhatom. Oka az, hogy ha én beteg vagyok és betegségemtől szabadulni kívánok, és ha ekkor orvosom

rendel egy orvosságot, melyről positive tudom, hogy használni nem fog, de orvosom ragaszkodik ahhoz, hogy vegyem be, mert mást addig nem ad: hát én beveszem; beveszem azért, hogy orvosom aztán mentől előbb meggyőződjék, miszerint az nem ér semmit, és más hatásosabb gyógyszerrel kell gondoskodnia.

Legyen tehát. Ha éppen meg kell lenni, a kamat-maximum nélküli uszora-törvénnyel tegyünk egy kísérletet. Különben is annyi már a jóakaratu kísérlet institutióink átalakításában, hogy ha a többit kibírjuk, nem halunk bele ebbe sem. De ha pár év alatt nálunk is ki fog tűnni, a miről szomszédaink a Lajtán-túl az ő elvben hasonló uszora-törvényük életbeléptetése óta már meggyőződhetnek, hogy a kamat-maximum nélküli uszora-törvény oly fegyver, melynek éle nincs, s hogy ezzel az uszorát fékezni nem lehet: akkor mégis csak be kell következnie a kamat-maximum törvénybe-igntásának.

Nem mondom én, hogy a hol kamat-maximum van, ott uszora nincs. Van. A mint a bűnök és vétségek egyéb nemeit sem lehet végkép kiirtani, még a legszigorubb büntetőjogi rendszabályokkal sem: úgy az uszora is szerencsét próbál kisebb vagy nagyobb bátorsággal, kevesebb vagy több sikerrel mindig és mindenütt, akár van, akár nincs a kamat-maximum megállapítva a törvénykönyvben. A különbség mégis igen lényeges. Az tudniillik, hogy ha a kamat-maximum meg van állapítva, s egyedül ennek túllépését kell bebizonyítani: akkor az uszorást utól lehet érni, s az uszorát következetes szigor alkalmazásával fékezni, korlátozni lehet. Kamat-maximum nélküli uszora-törvénnyel teljes lehetetlen.

Az bizonyos, hogy az uszora pusztítása, extensive szembenézőleg vesztett azon terrenumból, melyet uszoratörvényeinknek hatályon kívül helyezése után elfoglalt. Ez természetes. A hitelintézetek, különösen a takarékpénztárak nagy elterjedése nagy segítséget hozott az uszora elleni küzdelemben; és az uszorának egyéb vagyon elleni bűnös vállalkozásokkal közös jellemvonása az is, hogy ott hagyja a tért, melyen többé nem boldogul, és húzódik más térre, melyen még erejének egész intensivitásával folytathatja üzelmét. A takarékpénztárak és egyéb hitelforrások szaporodása különböző osztályok jelentékeny részeit, sőt egész városokat, egész vidékeket felszabadított az uszorás tőke uralkodása alól. Csak az kár, hogy e

jótekyony interventio hatályosságát az, hogy a kamat-maximum eltöröltetett, nagy mértékben paralizálta.

A kamat-maximum eltörlése nálunk is maga után vonfa azt, a mit maga után vont mindenütt, a hol megtörtént, az általános kamatláb nagy mérvü emelkedését. És hogy a kamat-maximum eltörlése mily roppant erővel hat a szokásos kamatláb fölemelésére, ennek legeclatansabb bizonyitika az, a mi éppen nálunk történt. Közgazdászati viszonyaink oly sokat igérő lendületet nyertek a hatvanas évek végén, és a relativ pénzbőségnek annyi jelensége mutatkozott, hogy e tényezőkhöz a legvérmesebb reményeket kötötték azok, a kik a közgazdászati fejlődés hatalmába vetett bizalommal követelték a kamat-maximumnak s az uzsora-törvénynek eltörlését. Azt hirdették, hogy a tőke, mihelyt felszabadittatik az uzsora-törvény járma alól, önként fog özönleni a közgazdászati élet értéképző tevékenységének kezeibe; s arra nézve, hogy ezen tőke olcsó is leend, kezességet nyujt közgazdászati viszonyaink örvendetes fejleménye. Hanem a gyakorlati élet nem váltotta be a nagy remények igéreteit.

A kamat-maximum eltörlésére következett néhány éven át még semmi sem zavarta közgazdászati fejlődésünket. A termések is jók voltak. Hanem azért a kamat-maximum eltörlése után közvetlenül a magán tőkének nagyon jelentékeny része uzsora üzletekre vetette magát, a pénzintézetek pedig, különösen a záloghitel üzletek és a vidéki takarékpénztárak, megdöbbsentő rapiditással, hogy ne mondjam mohósággal emelték fel a kamatlábat. Sok helyen hihetetlen magassáig emelték fel; úgy hogy midőn néhány év mulva a dologba törvényhozásilag beavatkozni halaszthatlannak mutatkozott: a törvényhozásnak a hatalmas tőkével szemközt nem volt bátorsága egy nagy elhatározással a kamatlábat lenyomni, s a megzavart egyensulyt közgazdászatanban helyreállítani; hanem megállott egy sajnálatos félrendszebálnál, s 1877-ben megalkotta azon törvényt, mely a váltóleszámitolások részére a korlátlan kamatszabadságot meghagyva, egyéb kölcsönöket illetőleg a törvényes kamatlábról felment 8%-ig, mint oly kamatig, mely a törvény védelmében részesüljön. A minek további következése aztán az lett, hogy a zálogjogi bekeblezés alapjául szolgáló kölcsönkötvényekből a 6% kamatláb csaknem egészen eltünt, s helyét a 8%-os kamatláb foglalta el.

A helyzet ma az, hogy a pénzintézetek és a magán hitelüzletek sok terrenumot felszabadítottak ugyan az uzsora zsarnoksága alól; de a honnét az uzsorát kiszorítaniok sikerült: a hitelnyújtás minden formájában, az előlegezési ügyleteknél épen úgy, mint a kölcsönzéseknél majdnem kivétel nélkül, oly fölöttébb magas kamatlábbal dolgoznak, hogy alig térhetünk ki annak megvizsgálása s fontolóra vétele elől, vajjon közgazdászatunk megbirja-e a pénzintézetek és kölcsönüzletek átalánossá lett kamatmérveit? vajjon ezek visszahatása társadalmi s termelési munkásságunk életerejét nem szivja-e ki oly mértékben, hogy az államnak törvényhozásilag be kell avatkoznia közgazdászati érdekeink megóvása végett. Ha összehasonlításokat teszünk a földnek, a gazdasági munkásságnak, az iparnak tiszta jövedelme közt egyrészt, és a kölcsönre dolgozó tőkének kamat-jövedelme közt másrészt: azon eredményre jutunk, hogy a magas kamatláb, melyet azok viselnek, ha nem is képes meggátolni, de igen nagy mértékben nehezíti közgazdászati fejlődésünket. Mert azon ár, melyet a tőke egy vagy más formában szed az értékképzés többi tényezőitől azon segélyért, melyet ezeknek nyújt, absolute semmi arányban nem áll ezek tiszta jövedelmeivel.

E nagy fontosságú kérdés szorosán véve nem tartozik ugyan az uzsora kérdéséhez. De meg kellett érintenem azért, mert az uzsora kérdése s a magas kamatláb kérdése oly nagy rokonsági viszonyban állanak, hogy egyiket a másik nélkül jól megoldani nézetem szerint lehetetlen. Ez — hogy most egyebeket mellőzzek — szembeszökőleg kitűnik abból, hogy minden téren, melyet a nem uzsorás tőke az uzsora birodalmából elhódított, oly magas kamatláb terhét vetette a productiv közgazdászati tényezők, valamint a consummens osztályok vállaira, melyet viselni alig képesek.

Vannak természetesen a viszonyokban rejlő közgazdasági okok, melyek az uzsora hatalmát növelik, és ott, a hol ez meg van törve, az általános kamatláb aránytalanul nagy emelését elősegítik. De ha akár egyik, akár másik irányban, akár az uzsora, akár a magas kamatláb által okozott bajok oly nagy mérveket öltenek, minőket öltöttek nálunk: ennek közvetlen és legfőbb létokát mégis csak a kamatláb korlátozatlanságában találjuk meg. Ez biztosít büntetlenséget az uzsorának; és ez teszi lehetővé, sőt maga után vonja a nem-uzsorás tőke kamatlábnak oly magasra emelkedését, melyet a productiv közgazdászati tényezők el nem bírnak.

És a mint mind a két bajnak fő forrása közös: úgy a leghatályosabb gyógyszer ugyanazon eszköz alkalmazásában kell keresnünk. Elméleti szempontokból nagyon sokat lehet felhozni a kamatszabadság mellett, ezt én jól tudom: de midőn azt látom, hogy az oly kedvező közgazdasági viszonyok közt élő Franciaországban az emberek nem hagyják magokat elcsábíttatni ezen szempontok által, s hogy ott mind mai napig hajótörést szenvedett a különben hatalmas tőkének azon törekvése, mely az 1807. szept. 3-ki és 1850. decz. 19-ki törvények eltörlésére s a kamat korlátlan szabadságának kiküzdésére irányozza erőfeszítéseit; és midőn itthon mérlegelem a gyakorlati élet megdönthetlen tanulságait: végre is nem mondhatok le azon meggyőződésről, hogy a tőke túlhatalmát, melylyel a többi összes közgazdasági tényezők kihasználására él, és visszaél, teljes lehetlen másképp korlátok közé szorítani, mint törvényhozás útján, a kamatláb lenyomásával, és a közgazdasági viszonyoknak megfelelő kamatmaximum megállapításával.

SZILÁGYI VIRGIL.